

Nalins keuze

Hoelang, luiaard, zult gij neerliggen,
wanneer zult gij opstaan uit uw slaap?

Odette van Kempen

Nalins keuze

BraveNewBooks

Eerste druk 2018

Copyright © 2018 Odette van Kempen

Omslagontwerp Shutterstock images

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

Voor overname kunt u zich wenden tot:
info@odettevankempen.nl

ISBN 978 94 02180015
www.bravenewbooks.nl

Hoe haar vader overal een eind aan maakte

Pappa sprong, maar hij viel niet. Isabel had al een vreemd geluid gehoord, onduidelijk gestommel in zijn slaapkamer. Ze moest wel kijken.

Het was koud die dag. De stad was van glas. Er liepen mensen op straat in nieuwe wintermantels, verkleumd. Iedereen had haast. De winter was al eind november.

Mamma was met oma naar de markt gegaan die werd gehouden op een plein niet ver bij hen vandaan. Een bonte kleurrijke markt met groenten, fruit, etenswaren en kleding. Een explosie van onweerstaanbare geuren. Overal viel wel iets te zien of te proeven.

De koopman achter het stalletje met de grote kazen was altijd in een goede bui. Vaak zong hij. Door zijn Amsterdams accent waren de woorden moeilijk te verstaan maar de vloeiende klanken klonken aangenaam. Soms krulde er een glimlach om zijn verweerde lippen. Dan bleef mamma even staan om hem te groeten en gaf hij haar een knipoog die een lichtje in haar ogen deed schijnen.

Isabel mocht dit keer niet mee. Veel te guur, zei mamma. En bovendien was ze verkouden. 'Doe je voorzichtig? We zijn zo weer terug! Niet langer dan een half uur,' had oma haar toegeroepen voordat ze haar jas van de kapstok pakte en met mamma de vorst inliep. De deur viel met een dreun in het slot.

Pappa was boven en maakte een bonkend geluid, gevolgd door geschuur, alsof hij iets aan het verslepen was. Isabel liep met pop Liesje van de gang naar de hal en zag haar vader boven aan de trap staan, op blote voeten, zijn haren in de war, in zijn streepjespyjama. Hij keek haar aan, een dik touw hing in een lus om zijn nek en op de grond lag het andere eind, dat hij aan de balustrade had vastgebonden. Langzaam klom hij op de reling waarop hij overdwars bleef zitten. Het hout stevig tussen zijn benen geklemd.

‘Sorry, Bloem. Het ligt niet aan jou.’

Ze hoorde zijn woorden pas echt toen hij sprong. Hij bleef hangen en brak zijn nek. Het duurde nog geen tien seconden. Daarna zwaaide hij met een geruststellende regelmaat hoog door de hal heen en weer. Pappa’s gulp bolde op. Zijn ding kwam omhoog en drukte tegen de stof van zijn flanellen broek. Iets wat ze eerder had gezien. Ze moest er wel naar kijken. Zijn kruis was dik en nat. Een geur van champignons en natte regenjas. Ze bleef roerloos staan. Starend naar pappa die haar allang niet meer zag.

Tegen de tijd dat mamma thuiskwam was zijn gezicht zo opgezwollen dat hij leek op een wassen beeld. Pappa’s nek maakte een rare hoek en hij stonk naar stront.

Oma sloeg een hand voor haar mond en mompelde iets onverstaanbaar. Mamma bleef stokstijf staan, haalde een paar keer diep adem, slaakte een hoge kreet, zakte door haar knieën en bleef roerloos op de grond liggen. Toen ze haar ogen open deed zei ze zacht: ‘Het is eindelijk genoeg geweest.’ Vervolgens sloeg ze een kruis, dankte God voor zijn oneindige compassie en stond ineens rechtop.

In de dagen die volgden wilde mamma niemand zien. Een kwestie van geduld, zei de magere huisarts na een diep nadenken, terwijl hij friemelde aan zijn baard en zijn wenkbrauwen glad streek met een likje spuug. Mevrouw had tijd nodig om het ongeluk te verwerken. Dan zou haar conditie vanzelf verbeteren. Oma knikte. Maar toen de dokter, na een kalmerend middel te hebben voorgeschreven vertrok, had ze opmerkzaam naar mamma gekeken, alsof ze haar voor de eerste keer zag.

Na pappa's vertrek viel het huis in slaap en hoe meer de stilte haar muren optrok hoe harder Isabel probeerde deze te doorbreken. Onder het slaken van hoge indianenkreten rende ze op en neer door de gang totdat alles om haar heen dezelfde kleur aannam. Totdat ze uitgeput op de grond neerstreek. Totdat ze niets meer voelde.

Niet lang daarna trok oma in.

'Ik kom voor jullie zorgen. Dan kan je moeder even rust nemen,' zei ze stellig en met een bezorgde trek om haar mond. Het leek haar beter om de foto's waar pappa op stond van de muur af te halen. Niet veel later zaten alle prenten van pappa in een kartonnen doos op zolder. Isabel mocht helpen, mamma kon het niet. Zo zag ze er ook uit, dat ze dat niet kon. Ze trilde als een bange kat. Door de dunne stof van haar nachthemd waren twee naakte langwerpige borsten te zien die Isabel niet bij haar lijf vond passen. Mamma's ogen waren rood en ze had donkere kringen onder haar ogen. Oma zei dat het allemaal weer goed zou komen.

De volgende dag stond Isabel met oma in de gang. Door het bovenlicht viel een gouden gloed. De zonnestralen beschenen de plek waar ze stonden. Hun schaduwen cre-

erden een mooi lijnenspel dat zich uitstrekte vanaf hun tenen tot aan de plinten op de vloer, waarna ze in een knik tegen de muur opklommen. Het was laat in de middag. Oma droeg een rok van ribstof, die tot over haar knieën viel, en sandalen met spekszolen. Isabel hoorde haar altijd aankomen als ze die schoenen droeg. Haar stijle grijze haren, gewoonlijk vastgehouden door een knot, vielen ontspannen rond haar gezicht. Isabel hing tegen haar aan en sloot haar ogen om ze meteen weer open te doen. Ze keken ze naar de plek op de wand waar een foto had gehangen. De zon scheen erop. Bij langer kijken leek het of de lichte plek bewoog. Oma streelde haar haar en drukte haar stevig tegen zich aan. Ze rook naar zeep en linnen, een zoete geur die kriebelend haar neus inkroop en die ze maar al te goed kende. Ze had vaak genoeg een zeepklompje over haar huid gewreven zodat haar hele lichaam onder een dikke laag schuim werd bedekt. Zeep bestreed lichaamsgeuren. Pappa's zweet rook sterk na een lange dag, maar de zeoplucht was sterker.

‘Ooit gaat het over,’ zei oma vastberaden.

‘Maar ik denk dat het heel lang gaat duren,’ protesteerde Isabel en maakte zich van haar omarming los. Ze had gehoord wat de dokter had gezegd. ‘Acute depressie’ Dat klonk ernstig. Oma knikte stijfjes en tuurde naar de grond, op zoek naar iets wat er niet was.

‘Ja, kind... Dat is het leven. We hebben het niet voor het zeggen,’ fluisterde ze terwijl ze haar wangen opnieuw tegen haar magere buik aan trok. Isabel haalde haar schouders op. Ineens was het koud. Ze dook weg in de zachte ribbeltjes van oma's rok. Getroost door de warmte van haar lijf besloot ze dat alles goed zou komen.

De begrafenis

Isabel wandelde door de tuin voor het huis. Ze trok aan de tak van de kale appelboom. Er was vannacht sneeuw gevallen. Alles om haar heen was zacht en stil. Ze streek over het lage tuinmuurtje. Er viel sneeuw vanaf.

Pappa was verhuisd. Hij lag in een gebouw in de stad, in een van de rouwkamers die bij de begraafplaats hoorden. Eerst sliep hij gewoon op zolder. Ze was voorzichtig op de grond gaan liggen, vlak voor de appelboom, en probeerde een sneeuwengel te maken van zichzelf. Met haar rug stevig tegen de grond gedrukt waaierte ze haar armen zo ver mogelijk uit. Na een paar keer op en neer bewegen bleef ze roerloos liggen en keek omhoog naar de volkomen egaalblauwe hemel. Al snel smolt de sneeuw door de warmte van haar lichaam en doorweekte haar winterjas.

Toen haar lichaam steeds kouder werd liep ze rillend het huis in en oma zette haar onder een warme douche.

Mamma maakte zich klaar voor de begrafenis.

Pappa werd vroeg in de middag begraven. Ze droeg een muisgrijze jurk met een strak lijfje, die vanaf de taille wijd uitliep en aan de onderkant met kant was afgezet. Haar rode krullen had oma strak naar achter gekamd en met een zwart elastiek tot een paardenstaart gebonden.

In de spiegel keek een meisje met sproeten en Chinese

ogen haar aan, een meisje dat ze niet herkende. Ze hield oma's hand vast. Die voelde aan als gekreukt krantenpapier.

‘Mag Liesje mee, oma?’

‘Nee, Isabel. Die blijft thuis. Een pop op een uitvaart, dat kan toch niet,’ schudde oma haar hoofd, alsof ze iets vroeg dat volstrekt niet door de beugel kon.

‘En toch wil ik dat ze meegaat! Ze is mijn zusje!’ Isabel schreeuwde en stampvoette, overvallen door een plotse-ling opkomende woede.

‘Vooruit dan maar,’ gaf oma geschrokken toe. ‘Als het werkelijk zo belangrijk voor je is, neem haar dan maar mee.’

‘Dank je wel, oma.’ Isabel pakte haar hand weer vast.

‘Al goed, kind, al goed...’

Precies dertig minuten later was ze met Liesje, mamma en oma in de auto gestapt. Ze reden naar het uitvaartcentrum, dat aan een rustige weg net buiten de stad was gelegen. Oma zat aan het stuur. Ze had mamma's auto genomen omdat die nieuwe winterbanden had. Toen ze de parkeerplaats opreden doemde er een grijs vierkant gebouw voor hen op met kleine ramen. De naam van het uitvaartcentrum stond in grote witte letters op de gevel: ‘Vredestein’

In het plantsoen naast het gebouw stonden hoge bomen met een dunne stam. De kleine trillende takken bogen voorover door de aanhoudende winterwind. De stoep was precies breed genoeg om met zijn tweeën naast elkaar te lopen. Oma hield mamma vast en Isabel liep aan de hand van Liesje achter hen aan. Binnen was het koel maar niet fris, een mengsel van lavendel en late rozen, da-

mesparfum, een geurzakje uit oma's linnenkast. Ze werden ontvangen in de ontvangsthal in afwachting van het moment dat de aula open ging en de plechtigheid zou beginnen. Onderweg naar het zitje knikten ze naar familieleden en vrienden.

Toen ze zaten slaakte oma een zucht.

'Hè, hè, dat is beter... even aan de drukte ontsnapt.'

Aan de linkerkant van mamma nam een vrouw plaats. Ze had stugge bruine krullen die strak op haar hoofd plakten en een bril op met een schildpadmotief. Het was een tante van pappa die, net als de andere genodigden, niet wist van zijn sprong. Oma had iedereen verteld dat pappa was gestorven aan een plotselinge hartaanval.

'Wat een prachtige man was het toch.'

Ze had een dunne, hoge stem die paste bij haar magere neus. Haar lichaam was gezet. Oma trok een wenkbrauw op en knikte, mamma zei niets. Ze zat heel dicht naast de tante. Na een paar minuten leunde ze zelfs volledig tegen haar aan. Een vreemd gezicht maar de tante leek het prima te vinden.

'Als ik iets voor je kan doen, dan zeg je het maar hoor,' zei de tante tegen mamma met overdreven stem, alsof ze tegen een baby sprak. Mamma keek haar aan met een verloren blik. Isabel draaide haar hoofd weg want ze voelde ineens een groot verdriet opkomen, een doffe pijn, omdat ze pappa had zien springen. Ze werd zich sterk gewaar dat ze hem straks nooit meer zou zien. Bij die gedachte welden tranen op. Het werd almaar drukker in de aula. Een verzameling bekenden, familieleden en vrienden.

'Wat- ben- je- groot- geworden, en- zo-oo- flink.'

Een paar minuten lang knepen er mensen in haar wan-

gen en streelden haar gezicht. Braaf zei ze iedereen gedag. Ze was groot en flink.

Na vijf minuten wachten kwam de mensenmassa in beweging en vormde een rij bij de ingang van de zaal die grenste aan de aula. Gonzende stemmen weerkaatsten in de ruimte. Veel van de gasten zag ze voor het eerst. Oma zei dat ze waren gekomen om pappa een laatste eer te bewijzen. Eenmaal door de deur van de aula nam iedereen plaats op de houten stoelen die opgesteld stonden langs beide kanten van het looppad.

De gastvrouw, die oma leek te herkennen, wees haar vrijgehouden plaatsen op de voorste rij. De dikke tante met de dunne neus werd naar achteren gedirigeerd. Waarschijnlijk stond ze minder dicht bij pappa als ze zelf had gedacht. De gasten keken recht voor zich uit of keken omlaag. Iedereen zweeg. Door de warmrode inrichting straalde de zaal een ingetogen rust uit die de bezoekers zelf – aan hun gespannen gezichten te zien – niet leken te voelen. Oma kneep stevig in haar arm en mamma had haar ogen dicht. Dood maakt stom, dacht ze.

Wat zou er gebeuren als ze nu keihard door de zaal zou schreeuwen: ‘Koffie! Wie wil er een bakkie koffie!’

Koffie bood troost, dat had mamma zelf gezegd. De woorden ontsnapten voordat ze er erg in had.

Iedereen schrok op van het harde geluid en keek ongemakkelijk om zich heen. Oma hield een hand voor haar mond, waardoor het moeilijk ademen was maar die de rust in de zaal snel deed herstellen.

Pappa lag opgebaard in een open kist. Hij zag eruit alsof hij sliep. De man die hem verzorgde had oma verteld dat hij tot op het laatst zou wachten met de make-up. Daar-

door zou pappa een natuurlijk blosje krijgen.

Dodenverzorger was een boeiend beroep. Ze had stiekem om het hoekje van de rouwkamer gekeken. Bloed zakt weg als je dood bent had ze de man tegen oma horen zeggen. Pappa's gezicht was veranderd, van marmerachtig naar een gelig wit en daarna werd het donker.

Pappa was een kameleon.

Ineens zag ze weer voor zich hoe hij moeiteloos door de hal heen zwaaide. Met de mouw van haar jurk wreef ze haar tranen weg. Oma, die het zag, sloeg een arm om haar heen en drukte een kus op haar gezicht.

De kist stond in het midden van de zaal voor open witte gordijnen, een notenhouten behuizing bekleed met paars satijn. Het koperkleurig beslag was opgepoetst en glom als goud in de zon. Pappa zag er ondanks de vreemde knik in zijn nek ontspannen uit. De schaaftwond van het touw werd onder een laag make-up bedekt en een opgetrokken kraag.

Zou ze even naast hem gaan liggen, flitste door haar hoofd. Er zou immers niets gebeuren. Pappa kon zich niet meer bewegen, er waren momenten geweest dat ze het fijn had gevonden om bij hem te zijn. Toen ze zich vooroverboog hield de gedachte aan zijn lijfzweet haar tegen. Ook al wist ze dat de verzorger hem zorgvuldig had gewassen en dat de dood voor elkaar had gekregen wat niemand was gelukt. De slang hield zich koest. Verlamd en verlegen. Toen de verzorger hem aankleedde hield pappa zich stijf. Gelukkig was de man er handig in. Hij wist niet dat ze om een hoekje stond te kijken en alles zag.

Een broek met licht uitlopende pijpen.

'Net Elvis,' zei oma.

Het was tijd voor de laatste woorden. Oom Hans, de

broer van haar vader, stapte naar voren en beklom het podium. Hij droeg een donkerblauw pak, een gestreepte stropdas en had stoppels op zijn kin. Hij was een paar jaar ouder dan pappa, langer, maar met dezelfde grote handen, waarmee hij de microfoon vastpakte. Oma had hem verteld wat er was gebeurd.

‘Lieve broer, hoe heeft het zover kunnen komen.’

Op het moment dat hij de zin uitsprak klonk er een harde klap. Mamma was van de spanning van haar stoel gegleden en lag hulpeloos op de grond. Onder haar omhooggeschoven rok was een stukje blote bil te zien. Oma probeerde haar snel, met behulp van Isabel, terug op de stoel te hijsen. Haar lichaam kantelde steeds naar voren. Na vijf keer proberen zat ze eindelijk weer rechtop.

Oom Hans ging door. Hij zei dat afscheid niet bestond en dat pappa in zijn hart altijd voort zou leven. Hij zei ook dat pappa vroeger dapper was maar vertelde niet waarom, dus ze had geen idee wat hij daarmee bedoelde, maar mamma wist het wel. Die knikte zacht.

Na oom Hans was oma aan de beurt.

‘Zoon, je hebt het in je jeugd niet makkelijk gehad,’ begon ze onzeker terwijl ze een paar keer in haar ogen wreef. ‘We hebben het niet altijd voor het kiezen. Als ik je alleen maar had kunnen beschermen. Dan was alles misschien heel anders gelopen.’ Haar stem stierf weg en even leek het of ze zou gaan huilen maar toen rechte ze haar rug, haalde diep adem, en ging verder. Ze droeg psalm 91 voor: ‘Wie in de schaduw Gods mag wonen, hij zal niet sterven in de dood. Wie bij Hem zoekt naar onderkomen vindt eenmaal vrede als zijn brood. God legt zijn vleugels van genade beschermend om hem heen als vriend. En Hij verlost hem van het kwade, opdat hij eens geluk

zal zien. Engelen zendt Hij alle dagen om hem tot vaste gids te zijn. Wij zullen hem op handen dragen door een woestijn van hoop en pijn. Geen vrees of onheil doet hem beven, geen ziekte waar een mens van breekt. Lengte van dagen zal God geven, rust aan een koele waterbeek.’

Bij ‘rust aan een koele waterbeek’ hield oma het niet meer. De tranen biggelden over haar gezicht en ze stapte beverig van het podium af. Het afscheid van pappa greep haar aan.

‘Hoe lang nog oma?’

‘Even nog, kind,’ zei ze zwak en opeens schoot ze weer vol.

Isabel liet het haar beloven.

De uitvaartleider, een lange statige man in zwart pak, kuchte en maakte toen discreet duidelijk wat van ons werd verwacht.

‘Er is nog tijd om afscheid te nemen,’ informeerde hij. Ze mochten een laatste keer langs de kist lopen, even stilstaan en een buiging maken. Isabel vroeg zich af hoe ze het gangpad af zou lopen, snel en vastberaden of juist voorzichtig. Ze besloot tot het laatste. Beheerst liep ze het gangpad af, zich bewust van de belangstellende ogen. Oma gaf haar een witte roos om op de kist te leggen. Wit was de kleur van vrede en acceptatie. Oma zei dat pappa hier niet meer was maar nog wel als een engel over haar zou waken. Ze gaf Isabel een duwtje in de goede richting.

‘Toe maar, kind. Zeg je vader maar gedag.’

Pappa’s ogen waren dicht.

Isabel durfde hem zonder angst in het gezicht te kijken. De kist was ruim. Ze had er makkelijk naast gepast. Haar naam prijkte in zwarte letters, naast die van mam-

ma en oma, op het lint van een grote bloemenkrans die als een trofee aan het voeteneind lag.

‘Dag pappa’, zei ze. En daarna fluisterend, voor niemand anders hoorbaar. ‘Nu kan ik nooit meer naast je liggen.’

Er stonden kaarsen naast de kist, die leken even hoger op te branden. Haar vingertoppen raakten zijn gezicht. Hij was ijskoud. Het liet geen sporen na. Pappa werd gevriesdroogd. Cryromeren, legde oma uit. Hij werd tien dagen gekoeld totdat hij breekbaar was. Daarna lieten ze hem hard trillen zodat zijn lichaam uit elkaar viel en er een droog en reukloos poeder overbleef. Organisch materiaal, doceerde oma. Ze knikte alsof ze het begreep, al had ze geen idee wat organisch was en durfde ze er ook niet naar te vragen. Er bleef dertig kilo van hem over. Een derde van zijn gewicht. De overblijfselen verdwenen in een speciale zak die in de grond werd gestopt.

‘Binnen een half jaar is hij compost’, zei oma terwijl ze een strakke arm om haar schouders heen sloeg. ‘Mest’, verduidelijkte ze. ‘Voedsel voor de planten. Dat is nog altijd beter dan opgegeten worden door de wormen of erger nog; verbranden.’

Oma had gelijk. Pappa was zo beter af. Hij had niet meer gestraft kunnen worden. ‘*Uit stof zijt gij geboren en tot stof zult gij wederkeren.*’ Zo stond het in de Bijbel. Pappa zou tot stof vergaan; een veilige gedachte.

Na de dienst werd er koffie en thee geschonken in de Kleine Rozen-zaal. Een zacht tonenspel van huilen, troosten en praten. Er lagen verse broodjes uitgesteld op het buffet, met ernaast op een kleine ronde tafel een verzameling zoete hapjes. Speltmuffins, maismeelcake met kokos en

gemengde chocolaatjes. Troostvoer, zei oma en moedigde Isabel aan om iets te pakken. Ze had geen honger. De geur die uit pappa's kist opsteeg was haar bijgebleven en vormde een dikke prop in haar keel die haar bijna deed braken.

‘Ik ben misselijk, oma.’

Ineens sprong ze op en stootte daarbij met een onhandige beweging tegen de tafel. Mamma, die schrok van haar plotselinge actie, gooide haar koffie om, zo over de schoot van oma, die de plek meteen depte met een papieren servet. Er bleven kleine witte korrels achter.

‘Oma, ik ben zo misselijk.’

‘Hè, nee toch.. Verdorie. Even wachten, kind.’

Te laat. Een dikke onstuitbare golf duwde zich via haar slokdarm omhoog en spoot op de grond.

De dagen die volgden gingen als in een roes voorbij. Stille afgewisseld door momenten van verslagenheid. Pappa was weg en hoewel zijn afwezigheid haar een zekere veiligheid gaf kon ze er niet onder uit dat ze hem miste, de pappa die hij ook voor haar was. En dan was er het schuldgevoel dat aan haar knaagde en haar sommeerde om hem te gaan zoeken. Als de schemer allang was gevallen, luisterde ze aan de deur naar het geluid van zijn voetstappen op de trap. Soms dacht ze hem te horen. Dan schoot ze als een elastiekje terug haar bed in, onder de lakens was het veilig en stil. Van de stem in haar hoofd, die onophoudelijk fluisterde dat ze hem misschien had kunnen redden, kwam ze niet af.

Een sprong in de tijd

(Week 4)

‘Als je dit al pijnlijk vindt, wacht dan maar af tot je gaat bevallen.’ Jans maakt een grapje. Als haar hoofd niet zo zwaar aanvoelt had ze er waarschijnlijk om gelachen. Om de uitspraak van Jans – enig kind van niet gescheiden ouders – kan de bijna veertigjarige Isabel moeilijk heen. Daar is de kantooruimte van het uitvaartcentrum te klein voor. Jans is goed met woorden. Ze gebruikt sterke argumenten die zich om iemands geest plooiën, om daar een tijd te blijven hangen.

Isabel ontwijkt haar blik, duikt weg achter haar beeldscherm en steunt haar hoofd in haar handen. Ze zit in de hoek bij het raam, vanwaar ze uitkijkt op het bos achter het uitvaartcentrum. In de herfst zijn alle bladeren vurig gekleurd en zien de bomen er wekenlang betoverend uit. Er groeien enorme hoeveelheden paarse bramen aan stekelige lage struiken. Een geliefde plek voor thuis-jammers die zich met hun plastic emmertjes tussen de wirwar van flexibele twijgen bewegen.

In de ruimte staan twee tafels, een lage kast en keurig geordende mappen. Een simpele inrichting en een schaars kleurgebruik. Een plek die hen past. Jans kent haar goed. Eén woord is genoeg. Als ze haar lang en doordringend aankijkt voelt ze zich vaak niet meer dan een transparant omhulsel, een zichtbare kluwen van onzekerheid en pijn.

Dodenverzorger is een eenzaam beroep maar dat is juist wat haar zo aantrekt. Eenzaamheid is regie. Doden verlangen niet naar contact. Met die passieve stilte kan ze overweg, beter dan met de reactiviteit van het leven.

In gedachten verzonken draait ze een lok om haar wijsvinger en zet hem vast achter haar oor. Dan duwt ze haar rug stevig tegen de bureaustoel aan en gaat rechtop zitten. Haar vurige haren steken fel af tegen het blauwe colbert met de witte blouse en maakt haar besproete huid lichter dan hij is.

De dood is meegaand en tevreden. Als ze er aan terugdenkt hoe vredig haar vader in zijn kist lag te slapen. Hoe hij aan het einde van zijn strijd alsnog veilig bleek te zijn. Hoe zijn vertrek haar weliswaar niet had verlost van alle zaken maar wel veel had opgelost. Dan kan ze de dood niet anders zien dan als een vriend.

Ze slikt iets weg in haar keel en houdt haar blik gericht op haar handen. Elk mens is mooi. De onaangeraakte en de gehavende, ook hij die bestaat uit zwelling en blauw. Een woest landschap is hij soms, dat ze met veel geduld egaal probeert te maken. Sommige mensen zouden haar voor ongevoelig houden, omdat de stille dood haar niet verstoort. De vergankelijkheid van een lijf stoot haar niet af, integendeel. In het menselijk lichaam huist heiligdom. Dat is puur en te alle tijde onaanraakbaar. Nee, voor de lijfelijke dood heeft ze geen angst, die raakt ze zonder aarzeling aan, maar van het leven, dat zich zo vaak voor-doet als schijn, blijft ze liever af. De genoegdoening die ze van haar cliënten ontvangt is troosten.

Soms vraagt ze zich af wat haar beroep te maken heeft met het feit dat ze als misbruikt meisje haar vader zichzelf heeft zien ombrengen? Onderzoek wijst uit dat er dui-